

DARIUSZ R. PIWOWARCZYK

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0002-9985-1758

O możliwej indoeuropejskiej etymologii wyrazu *pies*¹

1. Wstęp

Pochodzenie polskiej nazwy ‘psa’ było wielokrotnie tematem artykułów naukowych i haseł słowników etymologicznych. Do dzisiaj jednak nie udało się uczynom znaleźć w pełni zadowalającej hipotezy, która by objaśniała, skąd się wziął wyraz na określenie tego zwierzęcia w języku polskim i spokrewnione z nim określenia w innych językach słowiańskich: czeskie / słowackie *pes*, górnołużyckie *pos*, dolnołużyckie *pjas*, ukraińskie *pes*, rosyjskie *pēs*, serbskie / chorwackie *pās*, słoweńskie *pēs*, staro-cerkiewno-słowiańskie *pъsbъ* (por. Derksen, 2008, s. 431). O ile duża grupa uczonych zgadza się co do tego, że wyraz ten, rekonstruowany powszechnie jako prasłowiańskie **pъsbъ*, prawdopodobnie powstał w epoce wspólnoty prasłowiańskiej i nie jest bezpośrednim kontynuantem żadnej z indoeuropejskich nazw ‘psa’, o tyle istnieje szereg hipotez, przede wszystkim starszych, mówiących o kontynuacji w tym wyrazie jakiegoś pierwiastka praindoeuropejskiego. W niniejszym artykule chciałbym zwrócić uwagę na jedną z tych starszych hipotez wywodzących polski wyraz *pies* oraz jego odpowiedniki słowiańskie z pierwiastka praindoeuropejskiego **(p)k̑wōn-* oraz przedstawić zmiany, jakie mogły zajść w rozwoju tej formy.

2. Dotychczasowe etymologie

Swój wywód rozpocznę od przeglądu najważniejszych hipotez dotyczących pochodzenia wyrazu *pies*, zaczynając od tych, które przedstawione są w standardowych słownikach etymologicznych, zawierających to hasło². W ten sposób możemy już

¹ Autor pragnie podziękować dwóm anonimowym recenzentom za cenne uwagi do wcześniejszej wersji tego artykułu.

² „Słownik etymologiczny języka polskiego” Franciszka Sławskiego nie obejmuje litery *P*.

wyszczególnić możliwe scenariusze dotyczące pochodzenia wyrazu *pies* w polszczyźnie:

- a) Aleksander Brückner pisze: „pies to najdawniejsze zwierzę hodowane; od polowania przybrał go sobie człowiek za towarzysza (i stróża, a także i bydła i od tej nazwy aryjskiej ‘bydła’, łac. *pecus* itd., wywodzą nazwę *psa*, strażnika bydła). Aryjską nazwę ‘psa’, łac. *canis* itd., Słowianin zatracił, zastąpił nową” (Brückner, 1927, s. 411);
- b) Andrzej Bańkowski wywodzi wyraz z formy praindoeuropejskiej **pik-s-o-s*, utworzonej od pierwiastka **peik-* / **pik-* ‘mingere’ i kontynuowanej w języku prasłowiańskim jako „nazwa nowa samca psiego, którego zwyczajem [jest] znakować moczem terytorium swoje; zajęła miejsce prasłowa **k’won *k’un-o-s*” (Bańkowski, 2000, s. 563–564);
- c) Wiesław Boryś twierdzi, że wyraz pochodzi z wyrażenia dźwiękonaśladowczego *ps!* służącego do wabienia psów (Boryś, 2005, s. 432);
- d) Krystyna Długosz-Kurczabowa (2008, s. 492) uznaje etymologię wyrazu *pies* za niejasną. Przedstawia za to większość dotychczas postulowanych hipotez:
 - „związek z łac. *pecus* ‘bydło’ i założenie, że pies był pierwszym udomowionym zwierzęciem”;
 - „związek z łac. *speciō* ‘patrzę’ i założenie, że pies był stróżem, doглядaczem bydła”;
 - „związek z prasłowiańskim **pъstrъ* ‘kolorowy, barwny’ (pierwotnie ‘plamisty, centkowany’ [sic!])”;
- e) Witold Mańczak zaś pisze w swoim „Polskim słowniku etymologicznym”, że wyraz *pies* jest pokrewny staroindyjskiemu wyrazowi *piśa-* ‘daniel’ (Mańczak, 2017, s. 146). Prace obcojęzyczne również przedstawiają podobne hipotezy dotyczące pochodzenia tego wyrazu i jego odpowiedników w innych językach słowiańskich:
 - czeskie / słowackie *pes* również jest wywodzone od wyrażenia do wabienia psów *ps!*, które występuje w dialektach czeskich (Machek, 1957, s. 445; Rejzek, 2015, s. 510), łączone z psł. **pъstrъ* bądź z praindoeuropejskim **pék’u-* ‘zwierzę dające wełnę, owca, dobytek’ jako ‘zwierzę mające sierść’ lub ‘zwierzę strzegące dobytku’ (Králik, 2015, 435–436);
 - rosyjskie *pēs* wywodzone jest także od psł. **pъstrъ* lub od form pierwiastków praindoeuropejskich **pek’u-* ‘bydło’ (‘strażnik bydła’) bądź **spek’-* ‘obserwować’ (‘ten, który obserwuje stado’) (Vasmer, 1955, s. 346–347); Vasmer natomiast zauważa, że wywodzenie nazwy *psa* od formy oznaczającej ‘oddawać mocz’ jest niezgodne z rozwojem fonetycznym w językach słowiańskich (**pis-* powinno dać **pъch-* w językach słowiańskich), a hipoteza stanowiąca, że nazwa ‘psa’ bierze swój początek od wyrażenia do wabienia psów jest, zdaniem autora, mało przekonująca (Vasmer, 1955, s. 347);
 - słoweńskie *pēs* jest wywodzone od pierwiastka **pik-* ‘zły, wrogi’, mającego odpowiednik bałtycki w postaci litewskiego *piktas* ‘zły’ (Bezłaj, 1995, s. 27); Bezłaj uważa hipotezy o pochodzeniu tego wyrazu od praindoeuropejskich pierwiastków

**peik'*- 'mazać', **pek'*- 'wełna, sierść' czy **spek'*- 'patrzeć', a także etymologie nawiązujące do znakowania moczem i wyrazów dźwiękonaśladowczych za mniej prawdopodobne (Bezłaj, 1995, s. 27); Snoj natomiast wywodzi ten wyraz od pierwiastka **peik'*- 'mazać, pisać', twierdząc, że chodzi tutaj o zwierzę z cętkami na skórze (Snoj, 2016, s.v.), za mniej prawdopodobną uważa hipotezę Bezłaja o pochodzeniu wyrazu od przymiotnika **pik'*- 'zły, wrogi';

- serbskie / chorwackie *pās* jest przedstawiane jako wyraz o niepewnym pochodzeniu: albo z jednego z pierwiastków praindoeuropejskich **pek'u-* 'bydło, zwierzę' lub **peik'*- 'mazać, pisać', albo wyraz dźwiękonaśladowczy (Skok, 1973, s. 612).

Autorzy słownika etymologicznego języka staro-cerkiewno-słowiańskiego (ESJS) spośród bardzo licznych dotychczas proponowanych etymologii wyrazu scs. *pъsъ* 'pies' wskazują, że najczęściej jest on wywodzony, razem z scs. *pъstrъ* 'pstry' oraz *pъsati* 'pisać', od praindoeuropejskiego pierwiastka **peik'*- 'mazać, pisać' w znaczeniu 'pstrokate, cętkowane zwierzę'. Podają również pod hasłem *pъsъ* jeszcze jako możliwe źródło wyraz praindoeuropejski **pek'u-* w znaczeniu 'bydło, dobytek, majątność', który miałby pochodzić od pierwiastka **pek'*- 'czesać, strzyc' (por. ESJS, s. 741–742 z dalszą literaturą tamże). Hipoteza ta jednak jest problematyczna w kwestii przyjmowanego rozwoju fonetycznego formy słowiańskiej z pierwiastka na stopniu pełnym – krótkie **e* powinno bowiem rozwinąć się w prasłowiańskie **e*, a nie w wysokie, krótkie **i*, zapisywane w języku staro-cerkiewno-słowiańskim za pomocą tzw. jeru *ь*. Nie jest natomiast niemożliwa, jeśli weźmiemy pod uwagę dodatkowe kwestie rozwoju fonetycznego oraz słowotwórstwa indoeuropejskiego. Taka możliwość zostanie przedstawiona w dalszej części artykułu.

W języku rosyjskim istnieje dodatkowo wyraz *sobáka*, który jednak jest uznawany za zapożyczenie irańskie (por. medyjskie *spaka-* poświadczone w pismach greckiego historyka Herodota (Vasmer, 1955, s. 684)). Warto dodać, że w języku polskim również mamy wyraz na 'psa rodzaju żeńskiego' – *suka*, który przez niektórych był wywodzony z praindoeuropejskiej formy na określenie psa **k'wōn*, ale bardziej prawdopodobne jest, że kontynuuje ona raczej praindoeuropejski wyraz **k'oukah₂* dosł. 'wyjąca' (por. NIL, s. 439) od pierwiastka czasownikowego **k'euk-* 'wołać, krzyżeć, wyć' (LIV, s. 331).

Z przedstawionego przeglądu prac etymologicznych wynika, że pomimo zgodności wszystkich badaczy co do wyprowadzania formy polskiej (oraz form na określenie tego zwierzęcia w innych językach słowiańskich) z prasłowiańskiego **pъsъ* samo pochodzenie formy prasłowiańskiej pozostaje kwestią niejasną i nie ma w tej sprawie jednomyślności wśród uczonych. Jak widzieliśmy, istnieje wiele różnych hipotez o większej lub mniejszej sile przekonywania. Moim zdaniem mało przekonujące wydaje się wywodzenie nazwy 'psa' od dźwiękonaśladowczego wyrazu na jego wabienie, choć nie jest ono całkowicie niemożliwe, gdyż istnieją dowody, np. w dialektach czeskich, na paralelny rozwój, a także na podobny rozwój nazwy 'kota' w języku rumuńskim lub hiszpańskim (zob. Rejzek, 2015, s. 510). Bardziej prawdopodobne wydają się hipotezy zakładające, że pierwotna, odziedziczona nazwa 'psa' została zastąpiona bądź przez jego określenie jako stróża bydła, bądź z powodu ubarwienia, bądź znakowania swojego terenu moczem.

Chciałbym jednak zwrócić uwagę na możliwość wytlumaczenia pochodzenia tego wyrazu jako odziedziczonego z praindoeuropejskiego, a nie utworzonego na gruncie prasłowiańskim. Moim zdaniem należałoby najpierw przyjrzeć się możliwości kontynuacji wspólnego dla większości języków indoeuropejskich wyrazu na określenie 'psa', zanim zaczniemy odwoływać się do hipotezy o zastąpieniu tej nazwy inną na gruncie słowiańskim.

3. Praindoeuropejski wyraz oznaczający 'psa' i jego indoeuropejskie *comparanda*

Leksem oznaczający 'psa' to niewątpliwie jeden z podstawowych wyrazów w rekonstruowanym słownictwie praindoeuropejskim, ponieważ określa jedno z pierwszych i najbardziej rozpowszechnionych udomowionych zwierząt (Buck, 1949, s. 179). Wyraz praindoeuropejski rekonstruowany jest zazwyczaj jako **k'wōn* (lub **k'uwōn* z tzw. wariantem Lindemana) na podstawie comparandów przede wszystkim ze starszych języków indoeuropejskich: hetyckiego *kuwas* 'człowiek-pies', starogreckiego *kūōn* 'pies', wedyjskiego *śvā-* 'pies', łacińskiego *canis* 'pies' (NIL, s. 436–437). Warto tutaj zauważyć, że np. w języku łacińskim wyraz ten uległ daleko idącym zmianom zarówno fonetycznym, jak i morfologicznym (por. de Vaan, 2008, s. 87). W większości języków germańskich (staronordyckie *hundr*, staroangielskie, starofryzyjskie, starosaskie *hund*, starowysokoniemieckie *hunt*) (por. Kroonen, 2013, s. 256) kontynuowany jest regularny refleks w postaci pragermańskiego **hunda-* (z praindoeuropejskiego **k'un-to*) (por. NIL, s. 437), który jednak w języku angielskim został zastąpiony wyrazem o niepewnej etymologii *dog* (staroangielskie *docga*) (por. Buck, 1949, s. 179; Onions, 1966, s. 281; Gąsiorowski, 2006). Jak wspomniano, z formą praindoeuropejską na określenie 'psa' łączona bywa nazwa 'bydła' **pek'u-* (por. łacińskie *pecū* 'bydło', wedyjskie *paśū-* 'bydło', przenośnie również 'własność, majątek, pieniądze', por. łac. *pecūnia*). Jedną z osób, które zwróciły uwagę na takie połączenie, był Hermann Osthoff, czołowy przedstawiciel szkoły młodogramatycznej w językoznawstwie XIX wieku³.

4. Hipoteza Osthoffa

Osthoff w swojej pracy poświęconej etymologii słownictwa indoeuropejskiego z 1901 roku, opierając się również na badaniach swoich poprzedników, poruszył kwestię etymologii wyrazu na określenie 'psa' w językach indoeuropejskich (Osthoff, 1901, s. 199–278). Według niego w wyrazie tym mamy do czynienia z połączeniem derywatu od pierwiastka **pek'u* 'bydło' z sufiksem indywidualizującym **/-ōn-*, tzw. sufiks Hoffmanna (por. Hoffmann, 1955): **pek'wōn* w znaczeniu 'ten, który ma do czynienia z bydłem, strzeże bydła'. W pewien sposób analogicznie utworzony jest również łaciński wyraz *homō* 'człowiek', który pochodzi z praformy **d^hg^h(e)m-ōn* oznaczającej

³ Nie oznacza to, że była to jedyna hipoteza związana z pochodzeniem wyrazu z pierwiastka indoeuropejskiego – większość hipotez omawia w zarysie van Windekens (1975). Zob. również ESJS (s. 742).

dosłownie ‘mający do czynienia z ziemią, będący na ziemi, ziemianin’ i jest to derywat z sufiksem indywidualizującym od praindoeuropejskiego wyrazu oznaczającego ziemię (**d^heg^h-ōm*) w miejscowniku, tj. **d^hg^hm-én*, tzw. *decasuativum* (por. Nussbaum, 1986, s. 187–189). Forma skrócona ze stopniem zanikowym **pk^hw-ōn* mogła być, zdaniem Osthoffa, albo przeniesiona z przypadków zależnych, albo wyabstrahowana z *compositum* (w staroirąńskim języku awestyjskim takie *composita* są obecne). Sama zaś forma na określenie *psa* mogła pochodzić właśnie z pierwotnego *compositum* o typie *scs. domo-stražī* ‘strażnik domu’, w postaci niezachowanego **pīso-stražī* (Osthoff, 1901, s. 266). Problemem pozostaje jednak wyjaśnienie dokładnego rozwoju fonetycznego od praindoeuropejskiego **pk^hwōn* do prasłowiańskiego **psь* oraz stosunek słowotwórczy praindoeuropejskiego wyrazu do prasłowiańskiego. W rozwoju fonetycznym należałoby założyć z jednej strony uproszczenie nagłosowej grupy spółgłoskowej **pk^h* do **k^h* w językach innych niż słowiańskie (według Osthoffa mogła zajść elipsa; Osthoff, 1901, s. 219), w których kontynuowana jest ta forma jako **k^hwōn* (co wydaje się dość prawdopodobne), a w językach słowiańskich nagłosowe **pk^h* rozwinęłyby się w **ps*, ale dalej pozostaje nierozwiązana kwestia wokalizmu w formie prasłowiańskiej (**psь*). Głównie z tych względów hipoteza Osthoffa była często odrzucana jako nieprzekonująca. Warto jednak zauważyć, że została ona przywołana przez Wojciecha Smoczyńskiego w „Słowniku etymologicznym języka litewskiego” (Smoczyński, 2007, s. 652; 2021, s. 1768–1769). Smoczyński pisze, że „wyraz ‘pies’ jako pochodnik od nazwy bydła mógł pierwotnie znaczyć ‘ten, co pilnuje stada bydła’” (Smoczyński, 2021, tamże).

5. Hipoteza Hampa

W latach osiemdziesiątych XX wieku amerykański indoeuropeista Eric Hamp próbował jeszcze raz powrócić do hipotezy Osthoffa. Hamp (1980) założył, że rozwój od **pk^hwōn* do formy prasłowiańskiej **psь* opiera się m.in. na tzw. schwa secundum, czyli rozwoju samogłoski anaptyktycznej wstawianej pomiędzy dwie spółgłoski dla rozbicia zbitki. Według niego rozwój fonetyczny mógł przebiegać w następujący sposób: forma słaba, na stopniu zanikowym (możliwe, że wyabstrahowana z *compositum*) **pk^hun* rozwinęła się w **pik^hun* ze wstawieniem samogłoski anaptyktycznej **i* pomiędzy dwie początkowe spółgłoski, a następnie w **pīsun* i dalej, z zatarciem końcowego sufiksu, do **pīsū*. Podobny rozwój, zdaniem Hampa, występuje w praindoeuropejskim liczebniku ‘cztery’ **k^wtwōr*, w którym również dochodzi do wstawienia samogłoski anaptyktycznej (*schwa secundum*) pomiędzy dwie nagłosowe spółgłoski **k^watwōr* i w ten sposób można tłumaczyć różnice w jakości samogłosek występujące w poszczególnych językach indoeuropejskich (por. starogreckie *tétōres* (dialekt dorycki), *téssares* (dialekt joński), wedyjskie *catvārah*, ale starogreckie *pīsures* (dialekt eolski) i łacińskie *quattuor* z różnymi realizacjami zredukowanej samogłoski (schwa secundum)). Hipoteza Hampa dotycząca etymologii wyrazu na określenie ‘psa’, zwłaszcza jeśli chodzi o rozwój w językach słowiańskich, nie spotkała się niestety z szerszym odzewem, częściowo również ze względu na zakładane przez tego uczonego idiosynkratyczne rekonstrukcje.

6. Hipoteza Höflera

Współcześnie Stefan Höfler w artykule dotyczącym nominalnej derywacji sekundarnej w językach indoeuropejskich (Höfler, 2015) poruszył na nowo kwestię przebiegu derywacji formacji sekundarnych w języku praindoeuropejskim. Zakłada on, że w prajęzykowych formacjach tematycznych mamy do czynienia z następującym przebiegiem derywacji, na przykładzie wyrazu oznaczającego 'konia' w praindoeuropejskim:

**h₁ék'u-* 'szybkość'

→ **h₁ék'-u-ó-* 'posiadający szybkość' > 'będący szybkim'

→ **h₁ék'-u-o-* 'ten, który jest szybki' > 'koń'

(Höfler, 2015, s. 236; za: Schindler, 1984; por. również Balles, 1997, s. 221, przypis 8)

Od podstawowego rzeczownika (w tym przykładzie abstractum **h₁ék'u-* 'szybkość') derywowany jest tematyczny przymiotnik oznaczający posesywność lub towarzyszenie (w tym przypadku **h₁ék'-u-ó-* dosł. 'posiadający szybkość' → 'będący szybkim'), który następnie, poprzez zmianę miejsca akcentu bądź dodanie sufiksu indywidualizującego, ulega substancywizacji i konkretyzacji (w podanym przykładzie **h₁ék'-u-o-* dosł. 'ten, który jest szybki' > 'koń').

W dość podobny sposób miałyby przebiegać schemat derywacji w przypadku wyrazu **pek'u-*:

**pék'u-* 'bydło'

→ **pk'u-ó-* 'będący z bydłem'

→ **pk'-u-on-* 'ten, który jest z bydłem' > 'ten, który strzeże bydła' > 'pies'

(Höfler, 2015, s. 237)

Znów od podstawowego rzeczownika **pék'u-* 'bydło' derywowany jest tematyczny przymiotnik (poprzez dodanie sufiksu tematycznego **-o-*) oznaczający posesywność lub towarzyszenie (w tym przypadku **pk'u-ó-* 'będący z bydłem'). Od przymiotnika zaś derywowany jest rzeczownik przy użyciu sufiksu indywidualizującego **-n-*: w powyższym schemacie **pk'-u-on-* 'ten, który jest z bydłem', z przeniesionym znaczeniem 'ten, który strzeże bydła', czyli 'pies'.

Höfler jednak wspomina o takim rozwiązaniu tylko na samym końcu artykułu i nie odnosi się do wielu kwestii, które wymagają wyjaśnienia w wypadku przyjęcia takiej etymologii prasłowiańskiego **pъsь*. Po pierwsze, nie jest jasne, w jaki sposób dokładnie forma praindoeuropejska **pk'-u-on-* miała się rozwinąć do prasłowiańskiego, ponieważ brakuje paralelnych przykładów na taką zbitkę w nagłosie (por. Arumaa, 1976, s. 136). Z drugiej strony, sama zbitka **k'u* w językach słowiańskich w nagłosie rozwija się do *sv-*, por. scs. *svętъ* 'święty', lit. *šveñtas* (Arumaa, 1976, s. 102), stąd spodziewanym refleksem

**pk'-u-on-* byłoby psł. *(*p*)*svy* lub raczej **p̥svy* z samogłoską anaptyktyczną (por. Hamp, 1980). Również w morfologii prasłowiańskiej forma ta nie funkcjonowała prawdopodobnie pierwotnie jako formacja tematyczna (spodziewane byłoby **p̥svy*, **p̥svene*), ale możliwe, że, podobnie jak zakładał Osthoff (1901), mieliśmy do czynienia z pierwiastkiem na stopniu zanikowym w pierwszym członie compositum o znaczeniu 'strażnik bydlą' **pk'-u-n-*, który rozwinął się w **psūn-* > **p̥sūn-* > **p̥s̥b-* i został wyabstrahowany ze złożenia jako formacja tematyczna. Sugerowany rozwój nie jest wprawdzie najprostszy, ale nie jest też niemożliwy, choć brakuje paralelnych przykładów.

Höfler w swoim artykule nie odnosi się też do długości występującej w sufiksie w rekonstrukcji, którą postulował Osthoff jako **pk'-u-ōn*. Moim zdaniem połączenie jednej formy z drugą jest dość proste – w mianowniku wyraz miałby postać **pk'-u-ōn* ze wzdłużeniem końcowej samogłoski w efekcie działania prawa Szemerényi'ego bądź analogicznego dostosowania formy przypadku do innych form zakończonych na resonant w prąjęzyku. Możliwa jest też derywacja z sufiksem indywidualizującym, podobna jak w przypadku łac. *homō* 'człowiek' (Nussbaum, 1986, s. 187–188). Tym samym jego postać byłaby całkowicie zgodna z postacią, jaką już na początku XX wieku postulował Osthoff, a historia wyrazu – uzasadniona fonetycznie i morfologicznie. W ten sposób jesteśmy w stanie wyjaśnić z jednej strony stosunek słowotwórczy praindoeuropejskiego wyrazu do prasłowiańskiego (dodatkowo łącząc ze sobą prąjęzykowe pierwiastki oznaczające 'bydło' i 'psa') oraz rozwój fonetyczny, który nastąpił od formy praindoeuropejskiej do prasłowiańskiej i polskiej: **pk'-u-on* w compositum w formie na stopniu zanikowym jako **pk'-u-n-* rozwija się do **psūn*, a następnie **p̥sūn* z wstawieniem samogłoski anaptyktycznej **i*, tzw. *schwa secundum* między nagłosowe spółgłoski wyrazu. Dalej przez zanik końcowej spółgłoski (prawo sylab otwartych) rozwija się do prasłowiańskiego **p̥s̥b-*. Następnie forma ta, wyabstrahowana z compositum, dołącza do produktywnej odmiany tematycznej (**p̥s̥b*) i rozwija się w ten sposób w językach słowiańskich, w tym do polskiego wyrazu *pies*. O ile pozostałe hipotezy dotyczące pochodzenia tego wyrazu nie są niemożliwe, o tyle powyższa, moim zdaniem, powinna również być poważnie brana pod uwagę.

7. Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że praindoeuropejskie źródła pochodzenia polskiego i słowiańskiego wyrazu na określenie 'psa' nie mogą być tak łatwo wykluczone z rozważań etymologicznych i powinny być brane pod uwagę jako pierwsza możliwość. Spośród nich najbardziej obiecująco wygląda teoria oparta na wcześniejszej hipotezie Osthoffa. Pomimo wymienionych wyżej trudności, w tym wypadku zarówno rekonstrukcja praformy, jak i przedstawiony rozwój fonetyczny oraz stosunek słowotwórczy mają swoje uzasadnienie i wydają się dość dobrze umotywowane, choć brakuje do nich dokładnych paraleli. Tym samym możemy mówić o pewnej kontynuacji praindoeuropejskiej formy w prasłowiańskiej formie **p̥s̥b*, której refleksem w języku polskim jest używane po dziś dzień słowo *pies*.

Bibliografia

- Arumaa, P. (1976). *Urslavische Grammatik. Cz. II. Konsonantismus*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Balles, I. (1997). Griechisch ἄφ(ε)νος 'Reichtum'. *Historische Sprachforschung*, 110, 215–232.
- Bańkowski, A. (2000). *Etymologiczny słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.
- Bezlaj, F. (1995). *Etimološki slovar slovenskega jezika* (t. 3, P-S). Ljubljana: Izdala Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti.
- Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Brückner, A. (1927). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: KSW.
- Buck, C.D. (1949). *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*. Chicago: University of Chicago Press.
- Derksen, R. (2008). *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden–Boston: Brill.
- Długosz-Kurczabowa, K. (2008). *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*. Warszawa: PWN
- Gąsiorowski, P. (2006). The etymology of Old English *docga*. *Indogermanische Forschungen*, 111, 275–284. doi.org/10.1515/9783110186505.275
- Hamp, E. (1980). IE. *()k'uon 'dog'. *Indogermanische Forschungen*, 85, 35–42. doi.org/10.1515/9783110243277.35
- Hoffmann, K. (1955). Ein grundsprachliches Possessivsuffix. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft*, 6, 35–40.
- Höfler, S. (2015). Denominale Sekundärderivation im Indogermanischen: Eine Ochsentour. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft*, 69(2), 219–243.
- Králik, L. (2015). *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- Kroonen, G. (2013). *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. Leiden-Boston: Brill
- Machek, V. (1957). *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Mańczak, W. (2017). *Polski słownik etymologiczny*. Kraków: PAU.
- Nussbaum, A. (1986). *Head and Horn in Indo-European*. Berlin–New York: Mouton–De Gruyter.
- Onions, C.T. (red.). (1966). *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford: Clarendon Press.
- Osthoff, H. (1901). *Etymologische Parerga*. Leipzig: Verlag von Sb. Hirzel.
- Rejzek, J. (2015). *Český etymologický slovník*. Praha: Leda.
- Schindler, J. (1984). Einiges über indogermanische o-Stämme. [Nieopublikowany handout z wystąpienia w Wiedniu 04.12.1984].
- Skok, P. (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili sprpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti.
- Smoczyński, W. (2007). *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Wydawnictwo Uniwersytetu Wileńskiego.
- de Vaan, M. (2008). *Etymological Dictionary of Latin and the Other Italic Languages*. Leiden–Boston: Brill.
- Vasmer, M. (1955). *Russisches etymologisches Wörterbuch*. Bd. II. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- van Windekens, A. J. (1975). Les termes "chien" et "cheval" en indo-européen. *Indogermanische Forschungen*, 80, 62–65. doi.org/10.1515/9783110243222.62

Źródła internetowe

- Snoj, M. (2016). *Slovenski etimološki slovar*. www.fran.si (dostęp: 30.07.2021).
- Smoczyński, W. (2021). *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. https://romanes.org/pub/alii/Smoczyński W. Słownik etymologiczny języka litewskiego.pdf (dostęp: 1.05.2021).

Skróty słowników

- ESSJ – Erhart, A. (red.). (2004). *Etymologický slovník jazyka staroslovenského*, 12, Praha: Academia.
- LIV – Rix, H. i in. (red.). (2001). *Lexikon der indogermanischen Verben*. Wiesbaden: Ludwig Reichert Verlag.
- NIL – Wodtko, D., Irslinger, C. i Schneider, C. (red.). (2008). *Nomina im indogermanischen Lexikon*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

STRESZCZENIE

Słowa kluczowe: etymologia, słownictwo odziedziczone, językoznawstwo indoeuropejskie

Celem artykułu jest przedstawienie możliwej etymologii polskiego wyrazu *pies* jako kontynuacji praindoeuropejskiej formy na określenie 'psa'. Większość dotychczas postulowanych hipotez dotyczących pochodzenia tego leksemu określa go jako innowację słowiańską zastępującą odziedziczony z praindoeuropejskiego wyraz. Zdaniem autora najnowsze modele indoeuropejskiego słowotwórstwa rzeczownikowego mogą jednak wskazywać na indoeuropejską proveniencję tego słowa, związaną z nazwą 'psa' oraz 'bydła'.

SUMMARY

On a possible Indo-European etymology of the word *pies* 'dog'

Keywords: etymology, inherited lexicon, Indo-European linguistics

The purpose of this article is to present a possible etymology of the Polish word for 'dog' as a continuation of the Proto-Indo-European form. The majority of the hypotheses postulated so far concerning the origin of this lexeme considers it to be a Slavic innovation which superseded the inherited Proto-Indo-European word. The author argues that current models of Indo-European nominal derivation permit a connection of the Slavic word with the Proto-Indo-European forms for 'dog' and 'cattle'.